

De metamorfose van het Proostmeer

Tekst: Nico Eerens

Het Proostmeergebied in Wagenborgen (gemeente Delfzijl) was vroeger een veen-moeraslandschap met veel rietvegetatie en een rijke flora en fauna, vergelijkbaar met de Weerribben in Overijssel. In 1920 veranderde dit drastisch: het gebied werd bemaald en geschikt gemaakt voor akkerbouw. In 1965 is binnen dit gebied het Proostmeer uitgegraven, 4 ha groot en 2,5 meter diep. De zwemmers in het meer kregen al gauw last van de ontsane watervegetatie. Kwalijk genoeg werd het meer daarom in 1970 chemisch behandeld met het onkruidbestrijdingsmiddel Diuron, waardoor de aanwezige flora en fauna volledig werden vernietigd en het meer steeds zuurstofarmer werd. In 1972 werden rondom het gebied inheemse bomen, bloem- en besheesters aangeplant en een recreatiegazon aangelegd. Tot 1988 is het gebied traditioneel beheerd, waardoor de ontplooiingskansen voor flora en fauna nihil waren.

Summary

A warden's account of how grassland and woodland management measures have led to a remarkable improvement of the Proostmeer (province Groningen). Before 1987 the area consisted of arable land and a lake with poor biological diversity due to the use of herbicides. Local opposition led to the introduction of small-scale ecological nature management. Further nature development schemes were carried out which resulted in a thriving flora and fauna. The Proostmeer is now an attractive nature and recreation area with many interesting butterflies, moths and dragonflies.

Experimenteel ecologisch groenbeheer

Vanaf 1987 begon de bevolking te protesteren tegen de steeds slechter wordende situatie. De blubber in het meer was bijna een meter dik, er was geen ondergedoken en drijvende vegetatie meer aanwezig en het zonlicht kwam niet meer tot de bodem. Af en toe zag je nog wel een verdwaalde libel boven het sterk vertroebelde water. Alleen witvisachtige soorten als brasem, karper en paling konden zich in deze troebele biotoop handhaven. De watervlo, een belangrijke schakel in het ecosysteem, werd opgesoupeerd door de brasem, waardoor er een flinke toename van algen plaatsvond in het voedselrijke meer. Het gemeentebestuur had echter geen geld om het meer te laten uitbaggeren. Wel werd ingestemd met experimenteel kleinschalig ecologisch groenbeheer. Dit sloeg zo goed aan, dat mij als beheerder toestemming werd gegeven om het traditionele maaierwerk achterwege te laten, behoudens in het speel- en liggazon.

Trots

De eerste zichtbare resultaten dienden zich in 1988 aan. Er ontwikkelden zich planten als hondsdrif, fluitenkruid, kruipende boterbloem, pinksterbloem, hemelsleutel, grote speerdistel, kaardebol, veldzuring, vlasbekje, kamgras, timoteegras, witbol, zilverschoon, paarse dovenetel, schapenzuring, vogel- en voederwikke, harig en gewoon wilgenroosje.

Een deel van het Proostmeer met achterin de pleistocene zanddijk en voorin de natuurstenen wal. FOTO: NICO EERENS

De rups van de walstropijlstaart...

FOTO: DE VLINDERSTICHTING

Er werd begonnen met verschrallingsbeheer (hooilandbeheer). Sommige delen werden één keer per jaar gemaaid, andere delen twee of drie keer per jaar, naar gelang de ontwikkeling van de vegetatie. Het hooi werd in het gebied gehouden en op hopen tussen de bomen en struwelen gelegd, waar insecten, egels, andere zoogdieren en microfauna er konden overwinteren. Langs de bosranden werden ruigtekruidzones gecreëerd die voor de fauna van levensbelang zijn. Hierin konden zich de grote brandnetel - belangrijke waardplant - ontwikkelen. Akkerdistel en grote zuringsoorten dienden als voedselplant, overwinterings- en voortplantingsplaats. Wat was ik trots, toen ik de eerste citroenvlinders en koolwitjes zag dwalen en vol spanning de eerste atalanta's, dagpauwogen en distelvlinders probeerde te fotograferen!

Tussen 1988 en 1995 hebben zich diverse trek-, dag- en nachtvlinders gemanifesteerd. Bijzonder leuk was de waarneming van acht rupsen van de walstropijlstaart in 1993, een vrij zeldzame soort. Verder werden kleine vos, hooibeestje, kleine vuurvlinder, klein geaderd witje, oranjetipje, landkaartje, zwartsprietdikkopje, icarusblauwtje, koevinkje, bruin en bont zandoogje en argusvlinder waargenomen en de nachtvlinders gamma-uiltje, zilverstreep, gestreepte goudspanner, witte vedermot, lieveling, bruine snuituil, stro-uiltje, kroosvlindertje, goudstreeplangsprietmot, brandnetelmot, groot avondrood, lindepijlstaart, huismoeder, muisbeertje en bonte grasuil. De veelheid aan soorten geeft aan, dat er genoeg nectar- en waardplanten en overwinteringsplekken in het gebied aanwezig zijn.

Steeds meer begrip Om het draagvlak voor het ecologische beheer te vergroten werden veldexcursies gehouden waarin ik aan de eigen dienst, andere gemeenten en werkvoorzieningschappen uitleg gaf over maaien, afvoeren,

... en de vlinder zelf.

FOTO: HAROLD VAN DE OETELAAR

flora en fauna. De regionale pers werd geïnformeerd, zodat de burgerij op de hoogte bleef van wat er gaande was. Het ecologisch kaderwerk werd verder ontwikkeld door in 1993 te beginnen met natuurtechnisch bosbeheer. Takken werden in houtrillen/wallen gelegd, bladeren bleven liggen en houtdelen werden in het gebied gehouden. Zelfs compleet omgezaagde bomen bleven liggen. Ook werden bomen geringd - rondom aangesneden - en gelipt - bijna doorgezaagd - waardoor een wat wildere structuur in het bos ontstond. De bevolking en de groencollega's reageerden hierop in eerste instantie argwanend, maar door een goede voorlichting ontstond er steeds meer begrip voor deze werkwijze. Zo werden overlevingskansen en beschutting gecreëerd voor vossen, reeën, vogels, insecten, amfibieën, zoogdieren en microfauna.

Herinrichting Op 18 september 1995 werd een goede beslissing genomen. Het natuur- en herinrichtingsplan Proostmeer, door mij opgesteld als afstudeerproject van de opleiding Toepassing Inheemse Flora en Fauna, werd goedgekeurd en kon met steun van diverse subsidieverlende instanties in uitvoering worden genomen. Het water werd uit het meer gepompt, waarna de plaatselijke visclub 1500 brasems uit het meer haalde. Ook de baggerspecie werd uit het meer verwijderd. Verder werden in het meer een diepe leemput gegraven en andere diepteverschillen aangebracht om dekking- en paaigelegenheden voor vissen te bevorderen. Het geïsoleerde Proostmeer is pas in 1997 weer op waterniveau gekomen. Een belangrijk verschijnsel is stuwing van kwelwater in het meer, herkenbaar aan het bruine olieachtige vlies op het water. De waterkwaliteit is na de natuurtechnische ingrepen zeer verbeterd. Het doorzicht van het water is glashelder geworden en door sterk doordringend zonlicht komen er weer oeverplanten, ondergedoken en drijvende vegetatie voor. De terugkeer van diverse libellensoorten is een indicatie dat

het Proostmeer met zijn heldere water een gezond leefgebied is. Het is leuk de grote roodoogjuffer te zien op de bladeren van de gele plomp of de blauwe glazenmaker boven de oevervegetatie. Verder zijn houtpantserjuffer, gewone pantserjuffer, azuurwaterjuffer, lantaarntje, vuurjuffer, paardenbijter, glassnijder, grote keizerlibel en gewone oeverlibel waargenomen. Ook de kamsalamander is weer terug, de groene en bruine kikker zijn massaal aanwezig en er zijn veel jonge vissen.

Er zijn ook natuurvriendelijke oevers gemaakt en een zanddijk. Aan de oostzijde, in de nabijheid van het vernieuwde zandstrand en een kleinschalige camping, is het zwemwatergedeelte afgescheiden door een natuurstenen wal, die als rust- en fourageerplaats fungeert voor libellen, vlinders en microfauna. Westelijk van deze wal, waar ook regelmatig eenden, een aalscholver of een blauwe reiger rusten, mag de natuur zijn gang gaan.

Verder is schraallandhooi met bloem- en graszaden uit een referentiegebied bij de Drentse Aa gehaald, en over de nog kale grondsoorten in het gebied verspreid. Dit is succesvol verlopen en in combinatie met de al aanwezige flora hebben zich extra soorten gevestigd. Zo hebben in 2000 voor het eerst tientallen gevlekte rietorchissen gebloeid.

Aantrekkelijk Met tevredenheid kan worden teruggezien op alle verandering die natuurtechnisch zijn aangebracht in en rondom het Proostmeer. Door het heldere water kan men de keileem- en zandbodem weer zien. Het streven is erop gericht deze situatie te handhaven, zodat planten en dieren zich blijven ontwikkelen. Het beheer is gericht op ecologisch en biologisch evenwicht.

Waargenomen vlinders vanaf 1995

<i>dagvlinders</i>	<i>nachtvlinders</i>
argusvlinder	agapeta hamana
atalanta	ancylis mitterbacheriana
bont zandoogje	argyresthia bonnetella
bruin zandoogje	brandnetelbladroller
citroenvlinder	bruine snuituil
dagpauwoog	cabera pusaria
distelvlinder	eucosma cana
gehakelde aurelia	gamma-uil
groot koolwitje	goudspanner
klein koolwitje	groenwitte spanner
hooibeestje	huismoeder
icarusblauwtje	klaverspanner
klein geaderd witje	kroosvlindertje
kleine vuurvlinder	lieveling
kleine vos	momha propinquella
koevinkje	xanthorhoe ferrugata
landkaartje	zilverstreep
oranjetipje	
zwartsprietdikkopje	

Boven: oevervegetatie, onder andere moerasandijvie, riet en blaartrekkende boterbloem. FOTO: NICO EERENS

Onder: de oeverlibel.

FOTO: AB. H. BAAS

Het natuur- en recreatiegebied Proostmeer is een aantrekkelijke plek geworden voor natuurliefhebber en recreant. Wie er oog voor heeft ziet libellen- en vlindersoorten, vissen, bos- en watervogels, wilde bloemen en paddestoelen. Dertig jaar na de vernietigende ingreep met Diuron valt er weer wat te genieten in en om het Proostmeer...